

"Det finns ett allmänintresse i att de journalister som JK har åtalat fälls för brott mot tystnadsplikten"

Publicerad 2013-03-01 07:43

Nils Funcke, tryck- och yttrandefrihetsexpert

KRÖNIKA - av Nils Funcke, tryck- och yttrandefrihetsexpert

Justitiekanslern har väckt åtal mot tre journalister vid Göteborgs-Posten. Enligt JK har de brutit mot tystnadsplikten. En kvinna ansåg att hon inte hade blivit tillräckligt anonymiserad i tidningen. Åtalet berör den kanske heligaste av alla journalistiska principer – källskyddet.

Rätten att anonymt uttrycka åsikter och lämna uppgifter för publicering går tillbaka till 1766. Då hade författare till skrifter rätt att vara anonyma. Sedan dess har anonymitetsskyddet förstärkts och utvidgats.

Det är i dag, med några specifika undantag, förbjudet för en myndighet att efterforska vem som har lämnat en uppgift. För dem som har tagit emot uppgifterna råder tystnadsplikt och plikten att hålla tand för tunga kan i princip bara hävas av den som lämnat uppgiften. Endast i undantagsfall kan en domstol ålägga den som omfattas av tystnadsplikten att röja källan.

Det krävs inget uppsåt för att straffas för brott mot tystnadsplikten. Även den som varit oaksam, obetänksam eller ovarsam straffas. Det finns helt enkelt inget utrymme för slarv.

Enligt JK hade en reporter, en frilansfotograf och en nattchef vid Göteborgs-Posten varit just "oaktsamma".

Den 18 januari 2012 innehöll GP en intervju med ett av offren för en rad taxivåldtäkter. Kvinnan som intervjuades kallades Jessica och på bilden med en taxibil i bakgrunden dolde hon delar av sitt ansikte. Men ögon och näspartiet var synligt och skärpan i bilden låg på hennes ansikte medan taxiskylten var oskarp.

Vänner och bekanta även utanför den närmaste vänskretsen hörde av sig till Jessica. De kände igen henne eller frågade om det var hon som var på bilden. Jessica hävdar i sin JK-anmälan att även andra mer perifera bekanta identifierat henne. De hade därmed fått vetskap om att hon blivit våldtagen - något hon inte ville skulle bli känt av fler än de som redan visste om det.

Jessica hävdar att reportern och tidningen brutit sitt löfte om anonymitet. Hon förklarar att hon aldrig godkände någon bild för publicering. I JK-anmälan skriver hon att redan av publiceringen framgår det att hon blivit lovad anonymitet. Hon har getts ett fingerat namn och "vid fotograferingen var det tydligt att bilden var tänkt att vara anonym. Jag bar huva, tog av ringar och annat som kunde identifiera mig."

De åtalade hävdar att Jessica inte har haft något att invända mot en publicering som skulle innebära att hennes allra närmaste kände igen henne. De kände ju redan till vad hon hade varit med om.

Ord står mot ord. Av förhören med reportern och fotografen framgår att de har varit försiktiga och närmast sig Jessica med varsamhet. Det finns ingen anledning att betvivla att de agerat omdömesgillt vid själva intervju- och fototillfället vilket också Jessica bekräftar.

Det finns heller ingen anledning att betvivla att nattchefen som godkände publiceringen gjorde viss efterforskning om lämpligheten att publicera bilden. Det skedde genom att han frågade reportern vad hon kommit överens med Jessica om när det gäller anonymiteten.

Men frågan är om det kan tillmätas någon betydelse överhuvudtaget?

Tryckfrihetsförordningen och även journalisternas hederskodex känner inga förmildrande omständigheter som fräntar dem som medverkar till och beslutar om en publicering från ansvaret för publicering. Normalt är det visserligen utgivaren ensam som ansvarar för en publicering men när det gäller tystnadsplikten vilar ansvaret på den eller dem som tagit emot uppgifterna. En reporter har inte rätt att avslöja uppgiftslämnarens identitet ens för utgivaren utan källans medgivande.

Även om rätten skulle hålla för sannolikt att Jessica trots allt lämnat ett - om än otydligt - samtycke till att hon bara skulle anonymiseras så mycket att hon inte blev igenkänd på gatan ligger ansvaret likväl på dem som utformat publiceringen och sett till att uppgifterna fått spridning.

Av förundersökningen framgår att även barnomsksamrater som Jessica inte har haft kontakt med på länge känt igen henne på bilden. Det kan heller inte uteslutas att även personer som aldrig tidigare känt eller träffat Jessica skulle känna igen henne efter bildpubliceringen om de möter henne.

När en publicering väl har skett börjar den leva sitt eget liv. Många gånger är följderna svåra eller kanske till och med omöjliga att förutse. Det gäller i synnerhet för personer som sällan eller kanske aldrig tidigare medverkat i en publicering.

Förmågan att förutse och därmed undvika oönskade negativa följder av publiceringar kräver erfarenhet och inlevelseförmåga. Det brukar i högtidliga sammanhang kallas god publicistisk sed. Till vardags kallar vi det omdöme.

All publicitet kräver överväganden när motstridiga intressen står mot varandra. Ofta är det skyddet av privatlivets helgd som hamnar i konflikt med allmänhetens intresse att få veta. Avvägningar mellan följderna för enskilda och allmänintresset är många gånger svåra.

Med tanke på de känsliga uppgifterna i fallet Jessica borde alla varningsklockor ringa. Såväl reportern, fotografen men inte minst nattchefen borde ha insett att publiceringen innebar en risk för att Jessica skulle kunna bli identifierad i en vidare krets än sina allra närmaste. Beskrivningen av taxivåldtäkterna hade heller inte blivit sämre eller mindre berörande om Jessicas ansikte varit suddigt eller inte syns överhuvudtaget.

Reportern - men främst nattchefen - borde ha bortsett från det som reportern uppfattat som ett samtycke från Jessica till att hon bara skulle anonymiseras delvis. Det hade varit i överensstämmelse med god publicistisk sed att ta ut en rejäl säkerhetsmarginal och eliminera risken för en vidare identifiering.

Det hade också varit i enlighet med tolkningen av bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen om att man i tveksamma fall ska utgå ifrån att det inte finns något samtycke till att röja någons identitet. Presumtion för anonymitet bör gälla även om det finns ett samtycke till en partiell identifiering som är otydligt formulerat, svårtillämpbar eller omöjlig att tillgodose.

Visserligen har fotografen tagit bilderna på Jessica och visserligen har han lämnat ett antal av dem till GP. Men det är inte ovanligt för att inte säga en regel att en fotograf tar en mängd bilder och lämnar ett urval av dem till den som bestämmer om publiceringen. I det här fallet sände fotografen - som inte är anställd på GP - fem bilder hemifrån till redaktionen. Tre av dem föreställde Jessica och två var allmänna bilder på taxiskyltar.

Att en av bilderna på Jessica valdes ut och publicerades är ingenting som frilansfotografen bör lastas för. I vart fall av vad som framkommer i förundersökningen fattades det beslutet av nattchefen efter samråd med reportern. Det hade varit möjligt för dem att välja bort bilden eller förändra den så att Jessica inte skulle ha varit möjlig att identifiera. En viss bearbetning skedde också på redaktionen före publicering genom att bilden gjordes mörkare.

Även om en enskild vill eller till och med propas på att få medverka ligger ansvaret för publiceringen alltid på den som publicerat uppgifterna. Det spelar i grunden heller ingen roll om den intervjuade godkänd såväl text, rubrik som bilder. Berördas synpunkter kan visserligen vara värdefulla inför publiceringsbeslutet men det är alltid medierna som har att bedöma det lämpliga i en viss publicering eller utformning av den.

Meddelarfriheten och källskyddet är inte bara till för journalister. Ja, det är inte ens i första hand ett privilegium för att medierna ska kunna bedriva sin verksamhet. Det infördes för att minimera korruption och mannamån och gör det bland annat möjligt för anställda på myndigheter att lämna ut även sekretesskyddade uppgifter.

För att det ska fungera som våra grundlagsfäder tänkte är det centralt att medierna inte ger avkall på tystnadsplikten. I fallet Jessica handlar det visserligen inte om att avslöja korruption men att hon fick sin identitet exponerad riskerar att erodera tilliten till mediernas förmåga att skydda uppgiftslämnare överhuvudtaget.

Det kan verka hårt. Men det finns ett allmänintresse i att reportern och nattchefen fälls till ansvar för brott mot tystnadsplikten. Kanske inte i första hand "enorm till straff" utan för att vara "androm till varnagel".

red@dagensjuridik.se (<mailto:red@dagensjuridik.se>)

Skriv ny kommentar

Ditt namn: *

E-post: *

Innehållet i detta fält är privat och kommer inte att visas publikt.

Länk:

Kommentar: *

Jag godkänner [villkor för kommentarer \(/2013/03/det-finns-ett-allmanintresse-i-att-de-journalister-som-jk-har-atalat-falls-brott-mot-tystnad#comments-terms-of-use-1\)](#)

Uppdatera mig när nya kommentarer tillkommer